

Лекція 6. Кадрові труднощі у галузі фізичної культури і спорту.

Кадрове забезпечення та ступенева підготовка фахівців для сфери фізичної культури і спорту в Україні

Якість та результати функціонування будь-якої соціальної системи безумовно залежать від її кадрового забезпечення. Кадрове забезпечення сфери фізичного виховання і спорту України повинно відповідати тим завданням, які сформовані суспільством на сучасному етапі. Це, перш за все, покращення стану здоров'я населення, зниження захворюваності. Вихід України на міжнародну спортивну арену, як самостійної, незалежної держави, визнання її міжнародними і спортивними організаціями, робить необхідним адаптацію системи підготовки фізкультурних кадрів до міжнародних вимог.

В самому широкому сенсі під поняттям «кадрова політика» в сфері фізичної культури і спорту слід розуміти системну діяльність державних органів влади яка спрямована на формування, удосконалення, впровадження комплексу стандартів, професійних вимог до службовців, педагогічних та інших працівників галузі, критеріїв їх підбору, підготовки та перепідготовки, підвищення рівня кваліфікації, раціонального використання кадрового потенціалу та його збереження на основні кількісно-якісних прогнозів і перспектив розвитку фізичної культури і спорту в Україні.

Актуальними на даний час є пріоритетні напрями державної кадрової політики у сфері фізичної культури і спорту визначені у *національній доктрині* розвитку фізичної культури і спорту зміст яких зводиться до наступного:

по-перше, кадрова політика в галузі має базуватись на використанні науково обґрунтованих підходах до прогнозування та задоволення реальних потреб суспільства у відповідних фахівцях (як за кількістю, так і за якістю підготовки);

по-друге, держава здійснює заходи щодо підвищення рівня захисту інтересів фахівців галузі, удосконалення системи їх морального та матеріального стимулювання, нормування оплати праці, посилення особистої відповідальності за кінцевий результат професійної діяльності;

по-третє, визначальними чинниками у доборі кадрів мають стати фаховий рівень, досвід роботи та вміння працювати в нових соціально-економічних умовах;

по-четверте, удосконалення і систематичне проведення атестації працівників фізичної культури і спорту, оновлення нормативної бази з питань класифікації професій галузі.

Кадрове забезпечення, як складова кадрової політики галузі, за своєю сутністю є полі-функціональним поняттям, яке визначає зміст правового, організаційного, змістового, діяльнісного компонентів системи базової фахової підготовки спеціалістів галузі за відповідними напрямками, системи післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, як умови перманентного удосконалення фахової компетенції працівників фізичної культури і спорту.

На сучасному етапі, основними завданнями удосконалення системи кадрового забезпечення діяльності галузі, є:

розробка і затвердження нормативів кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту для формування державного замовлення на підготовку відповідних фахівців;

оптимізація кількості вищих навчальних закладів, які готують таких фахівців; удосконалення порядку ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів які проводять підготовку фахівців галузі;

удосконалення механізму залучення, підготовки та використання волонтерів у сфері фізичної культури і спорту;

створення навчально-науковоспортивних комплексів на базі ЗВО, що належать до сфери управління Мінсім'ямолодьспорту;

видання державною мовою підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій з фізичної культури та спорту;

шляхом стандартизації освіти удосконалити вимоги до змісту, обсягу та якості вищої освіти, що визначаються загальною метою освітньої і професійної підготовки кадрів для сфери фізичної культури і спорту.

Надзвичайно важливим для оптимізації механізму кадрового забезпечення діяльності галузі є розуміння сутності поняття «кадрові процеси» та загальних засад управління, які мають бути адекватними управлінській ситуації, що склалася. Під кадровими процесами слід розуміти об'єктивно зумовлені, соціально значущі зміни, розгортання стану кадрових відносин і зв'язків, кількісних та якісних параметрів кадрового корпусу, результат дії об'єктивних та суб'єктивних факторів, причому як у середині організації так і поза нею.

Галузі фізичної культури і спорту в повній мірі притаманні такі кадрові процеси як:

- оволодіння професією,
- включення особистості у сферу професійної діяльності,
- подальше професійне навчання та підвищення кваліфікації,
- становлення професіонала,

- посадове зростання,
- узагальнення, систематизація та передача набутого передового професійного досвіду,
- творчий генезис фахівця-професіонала.

Кадровим процесам притаманні підвищена динаміка, нестабільність, стихійність, неврівноваженість, спостерігається посилення впливу традицій та звичаїв. Управління кадровими процесами – це цілеспрямований, спланований, координуючий і свідомо організуючий вплив суб'єктів управління кадрами на кількісні та якісні зміни кадрового складу в часі й просторі шляхом визначення потреби в кадрах і здійснення коригувальних дій для того, щоб кадри відповідали потребам у них з метою досягнення організацією поставлених цілей.

Кадри, їх загальний рівень фахової компетентності, акумульований внутрішній потенціал і здатність до ефективного виконання посадових обов'язків, стабільність і збалансованість кадрового корпусу галузі – є вирішальною та головною передумовою розвитку фізичної культури і спорту в Україні. Кадри є основним (постійним, штатним), як правило, кваліфікованим складом працівників організацій, установ, підприємств галузі. Кадрам галузі фізичної культури і спорту притаманні такі риси, як:

- ✓ професійна підготовка;
- ✓ постійний характер службово-трудової, викладацької, викладацько-тренерської, управлінської діяльності, яка є основним джерелом фінансових надходжень;
- ✓ діяльність спрямована на фактичну реалізацію чи забезпечення виконання поставлених завдань, функцій галузі фізичної культури і спорту.

Поступовість розгортання, механізм соціального поділу праці, циклічність, наслідування в процесах розвитку, наявність зворотності та низхідних тенденцій в разі пригальмування або відсутності роботи щодо підтримання на належному рівні фахової компетентності кадрів фізкультурно-спортивного профілю обумовлює специфіку кадрових процесів, і відповідно змістово-професійну сутність вимог до фахівців певних категорій та спеціальностей, форми організації, науково-методологічну базу їхньої підготовки, а в подальшому, за необхідності, - перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Підготовка кадрів для галузі фізичної культури і спорту має безперервний і циклічний характер, який обумовлюється запитами суспільства і держави, рівнем соціально-економічного та духовного розвитку соціуму, а динамічність суспільних процесів, вимагає наявності в системі безперервної

фізкультурної освіти (підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації) здатності до системно-функціонального оновлення, саморозвитку, полі-векторності в діяльності з метою збереження гомеостазису та врівноваженості в умовах зовнішньої нестабільності.

Сфера фізичної культури і спорту, як галузь виробництва фізкультурно-спортивних послуг, є середовищем, у якому створюється життєвий простір реалізації спеціально-прикладних знань її працівниками з метою задоволення різноманітних потреб фізкультурно-оздоровчого, спортивного характеру соціуму, держави, певних верств суспільства, окремого індивіда.

Надзвичайно широкий спектр суспільних потреб, і високі вимоги до кількісно-якісних характеристик створюваного продукту галузі є тими факторами, які обумовлюють цільове спрямування діяльності системи галузі "Фізична культура і спорт", із виокремленням її підсистем із специфічними, лише їм притаманними завданнями, що дозволяє систематизувати і класифікувати всю профільну гамму кадрового корпусу, який забезпечує функціонування галузі в цілому, а також окремих її підсистем.

У науковій літературі, нормативно-правових актах визначається перелік типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад, кваліфікаційні характеристики професій працівників в галузі фізичної культури і спорту. Визначимось з поняттями "професія" та "посада".

Під поняттям "*професія*" розуміють виокремлений у рамках суспільного поділу праці комплекс дій та відповідних знань, що вимагає відповідної освіти чи кваліфікації, які особа може виконувати відносно постійно, та які становлять засоби утримання для неї.

Посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу та його апарату, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень.

Таким чином, взаємозв'язок між цими поняттями полягає в тому, що поняття "професія" і "посада" є категоріями, які визначають вимоги до суб'єкта, який здійснює або має намір здійснювати професійну діяльність в галузі, перше визначає зміст необхідних знань і навичок, напрямок підготовки фахівця за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, а друге – професійно-кваліфікаційні вимоги до працівника з певною професійною підготовкою, стажем роботи, досвідом з метою встановлення відповідності фахової компетентності індивіда посаді, яку він має намір обіймати або обіймає. Отже, для того щоб обіймати певну посаду необхідно в першу чергу оволодіти професією, яка забезпечує здатність до виконання професійних завдань в галузі фізичної культури і спорту.

Підготовка фізкультурних фахівців в Україні проводиться на конкурсній основі, відповідно до затвердженої Концепції реалізації ступеневої освіти для підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» за напрямками: «Фізичне виховання», «Здоров'я людини», «Спорт».

За освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» підготовка відбувається за спеціальностями: «Фізичне виховання», «Фізична реабілітація», «Олімпійський та професійний спорт».

Фізичне виховання. Спеціалісти фізичного виховання працюють у дошкільних установах та навчальних закладах: загальноосвітніх школах, гімназіях, училищах, коледжах, вузах різних рівнів акредитації. Посади, що займають фахівці названої групи, можуть називатися по різному: учитель фізичної культури, керівник фізичного виховання, викладач кафедри фізичного виховання. У більшості навчальних закладів, викладачі фізичної культури мають категорії: другу, першу, вищу. Зкладам освіти, які ведуть підготовку здобувачів за названою спеціальністю дозволяється рішенням Ради відкривати спеціалізації в рамках спеціальностей.

Фізична реабілітація. Фахівці з фізичної реабілітації переважно працюють в системі Міністерства охорони здоров'я. У багатьох лікувальних закладах функціонують кабінети ЛФК, здорового способу життя, проводяться заняття з хворими, інвалідами. Центрами такої роботи є також фізкультурні диспансери. В рамках названої спеціальності також можуть функціонувати спеціалізації.

Олімпійський та професійний спорт. Спеціалісти названого фахового профілю працюють на посадах тренерів. Цей вид діяльності традиційно вважається найбільш престижним і популярним. В Україні культивується більше 100 видів спорту, і в кожному з них навчально-тренувальним процесом керують тренери. Тренери за результатами своєї роботи, а також іншими показниками поділяються на тренерів другої, першої та вищої категорій. Посади, на яких працюють фахівці даного профілю, носять назви: тренер, старший тренер, державний тренер.

Фахівців з вищою освітою для сфери фізичного виховання і спорту готують понад 60 навчальних закладів України. У їх числі:

ЗВО фізкультурного профілю: Національний університет фізичного виховання і спорту (м. Київ); Львівський державний університет фізичної культури; Харківська державна академія фізичної культури; Дніпропетровський державний університет фізичної культури і спорту; Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту при Національному університеті фізичного виховання і спорту.

Факультети фізичної культури (або фізичного виховання) в класичних університетах: Ізмаїльський державний гуманітарний університет; Волинський національний університет імені Лесі Українки; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; Запорізький національний університет; Кам'янець-Подільський національний університет; Миколаївський державний університет ім. В.О.Сухомлинського; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича; Таврійський національний університет ім. Вернадського; Житомирський державний університет імені Івана Франка; Херсонський державний університет та ін.

Факультети фізичної культури (або фізичного виховання) педагогічних університетів або інститутів: Глухівський державний педагогічний університет; Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди; Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка; Київський міський педагогічний університет імені Б.Д. Грінченка; Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д.Ушинського (м. Одеса); Полтавський державний педагогічний університет імені П.Г.Короленка; Слов'янський державний педагогічний університет; Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; Харківський національний педагогічний університет імені Г.Сковороди; Чернігівський колегіум імені Т.Г.Шевченка; Бердянський державний педагогічний університет; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського та ін.

Факультети фізичної культури (або фізичного виховання) інших вузів: Запорізький національний технічний університет; Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського; Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Миколаївський політехнічний інститут; Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Львівський орден Червоної Зірки інститут Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету «Львівська політехніка» – цей ЗВО здійснює підготовку курсантів за спеціальністю «Фізичне виховання» зі спеціалізацією «Фізична підготовка у Збройних Силах». Фізкультурні фахівці в системі Збройних Сил займають, як правило, посади начальників фізичної підготовки

і спорту армій, оперативних командувань, дивізій, бригад, полків, працюють викладачами у військових навчальних закладах.

Коледжі фізичної культури в Івано-Франківську та Дніпродзержинську.

Спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю. До цієї групи відносяться 17 закладів: 8 училищ фізичної культури (у Києві, два у Харкові, в Броварах Київської області, Львові, Дніпропетровську, Миколаєві); 2 училища олімпійського резерву (в Харкові, Херсоні); 6 ліцеїв-інтернатів спортивного профілю (в Києві, Білій Церкві Київської області, Березному та Костополі Рівненської області, смт. Терезине Броварського району Київської області, Запоріжжі).

Спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю знаходяться у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки (їх було 9 училищ і 4 ліцеї-інтернати) та Мінсім'ямолодьспорту (3 училища і 2 ліцеї-інтернати). Вони забезпечують систему безперервної та і галузевої освіти (рівень – «молодший спеціаліст») для обдарованих і висококваліфікованих спортсменів, розвиток спортивних здібностей у молоді з метою підготовки спортсменів у національні збірні команди України.

Як було зазначено вище, на сучасному етапі ЗВО здійснюють «ступеневу» підготовку студентів, яка передбачає підготовку фахівців різного освітнього рівня: бакалаврів та магістрів. Всі навчальні заклади проходять процедуру ліцензування та акредитації (див. предметний покажчик).

Впровадження ступеневої системи повинно задовольнити потребу суспільства у спеціалістах різного освітнього рівня та професійної спрямованості, яка обумовлена змінами соціально-економічного стану України.

У фізкультурних ЗВО, акредитованих за III–IV рівнями, здійснюється підготовка фахівців за програмами базової вищої освіти, програмами підготовки бакалаврів та магістрів.

Підготовка наукових кадрів та ефективне використання кадрових ресурсів в сфері фізичної культури і спорту

Підготовка наукових кадрів для сфери фізичної культури і спорту здійснюється двома шляхами: в аспірантурах, докторантурах.

Аспірантура – основна форма планомірної підготовки наукових кадрів. Аспірантури функціонують у фізкультурних вузах: Національному університеті фізичного виховання і спорту (м. Київ), Львівському державному

університеті фізичної культури, Харківській державній академії фізичної культури, Дніпропетровському інституті фізичної культури і спорту та в багатьох класичних і педагогічних університетах. В кожному з них утворено відділ аспірантури. Він у своїй діяльності керується вимогами законів України «Про освіту», Положенням «Про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» та інших нормативно-інструктивних документів, рішень, наказів МОН України та АН України з питань підготовки та атестації науковопедагогічних і наукових кадрів, наказів ректора, рішень вченої ради, розпоряджень проректора з наукової роботи.

Прийом до аспірантури проводиться за конкурсом. Не пізніше, ніж за 3 місяці до початку навчання оголошується про прийом на вакантні місця із зазначенням спеціальностей, терміну прийому і переліку документів необхідних до подання. До аспірантури ВНЗ приймаються громадяни України, які мають вищу освіту і кваліфікацію спеціаліста або магістра, володіють державною мовою.

Громадяни інших держав можуть бути зараховані до аспірантури на підставі угод, укладених з ЗВО або відповідно до міждержавних і міжурядових угод. Умови вступу до аспірантури іноземних громадян регулюються Правилами прийому та навчання іноземних громадян у ЗВО.

Термін навчання в аспірантурі з відривом від виробництва – і без відриву – 4 роки. Підготовка кандидатів наук з фізичного виховання і спорту (докторів філософії) здійснюється за трьома науковими спеціальностями, які відповідають навчальним спеціальностям.

Вступники до аспірантури складають іспити зі спеціальності, філософії та іноземної мови в обсязі навчальних програм для ЗВО IV рівня акредитації. За час навчання аспіранти здають кандидатські іспити та готують до захисту кандидатську дисертацію на здобуття наукового ступеня «Кандидата наук з фізичного виховання і спорту» (доктора філософії).

Докторантура функціонує в Національному університеті фізичного виховання і спорту (м. Київ) і Львівському університеті фізичної культури, НПУ ім. М.П. Драгоманова, Національному університеті «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка у них лише стаціонарна форма навчання. У докторантуру поступають через співбесіду кандидати наук віком до 40 років.

Важливою є проблема раціонального використання кадрових ресурсів, особливо за умови діяльності значної кількості ЗВО, які поповнюють ринок праці щорічно значною кількістю випускників.

Ефективне використання дипломованих спеціалістів повинно передбачати:

- надання робочих місць;
- використання спеціалістів відповідно до їх освіти;
- дотримання кваліфікаційних характеристик фізкультурних працівників;
- регламентування праці за тривалістю та обсягом;
- управління процесами сумісної праці;
- забезпечення трудової дисципліни;
- утворення необхідних умов праці;
- регулювання заробітної праці;
- підвищення кваліфікації фахівців та ін.

Підготовка кваліфікованих фахівців у навчальних закладах та дотримання положень їх ефективного використання дасть можливість вирішення проблеми кадрового забезпечення сфери фізичного виховання і спорту.

Ринок праці в сфері фізичної культури і спорту.

Робота в сфері фізичної культури і спорту є спільна планомірна діяльність пов'язаних між собою працівників, що здійснюється за допомогою спеціальних засобів праці і спрямована на надання переважно різноманітних соціально-культурних послуг.

На думку зарубіжних фахівців, в рамках фізичної культури і спорту виробництво послуг в даний час складає 60%, а товарів - 40%, причому простежується явна тенденція до збільшення в загальному обсязі виробленого галузевого продукту частки послуг.

Робота в галузі «фізична культура і спорт» в тій чи іншій мірі охоплює всі організаційні форми:

- обов'язкові заняття в освітніх установах різного типу;
- організовані на добровільних засадах, і самостійні заняття фізичними вправами і видами спорту;
- аматорський і професійний спорт тощо.

Робота в галузі має специфічні особливості.

По-перше, вона носить переважно педагогічний характер, тому що спрямована на навчання та виховання тих, хто займається фізичними вправами і видами спорту.

По-друге, вона вкрай важко піддається регламентації і нормування, вимагає високого рівня творчості, пов'язаного з необхідністю прийняття самостійних рішень, спрямованих на поліпшення навчально-тренувального процесу, організацію та проведення спортивно-масових заходів, тощо.

По-третє, виробництво соціально-культурних послуг в галузі збігається за часом з їх споживанням, тому результати праці фізкультурних працівників, на відміну від трудової діяльності в багатьох інших галузях, невіддільні від їх дій.

По-четверте, результати роботи працівників фізичної культури і спорту набувають різної форми. Так, результат праці викладачів, тренерів, інструкторів-методистів та ряду працівників інших категорій не набуває матеріально-речової форми, а проявляється у вигляді соціально-культурних послуг. На відміну від цього робота працівників, зайнятих виготовленням та ремонтом спортивного інвентарю і т.п., набуває матеріально-речової форми, втілюючись або в спортивному товарі, або в матеріальній послугі.

Працівники фізичної культури і спорту за родом своєї діяльності можуть бути об'єднані в три групи:

п е р ш а   г р у п а працівників галузі бере безпосередню участь у *підготовці фізкультурників і спортсменів*. До цієї групи належать викладачі з фізичної культури, тренери, інструктори-методисти та ін.

Дана група працівників надає так звані «чисті» послуги, зростання виробництва яких вимагає збільшення чисельності підготовлених для галузі фахівців. Розширення ринку праці при виробництві таких послуг пов'язане з рядом обставин: зростанням чисельності тих, хто займаються фізичними вправами і видами спорту в останні роки, початком культивування в Україні раніше нетрадиційних для неї видів спорту, створенням все нових фізкультурно-спортивних організацій в різних організаційно-правових формах і т.д.

д р у г а   г р у п а працівників галузі бере участь у *створенні умов для підготовки* фізкультурників і спортсменів. У цю групу входять інженерно-технічні працівники, фахівці, робітники, службовці і молодший обслуговуючий персонал клубів, спортивних шкіл, фізкультурно-спортивних споруд, навчально-тренувальних баз тощо.

Дана група працівників надає так звані матеріальні послуги, до яких відносяться види діяльності, пов'язані з підготовкою або виготовленням спортивних товарів, експлуатацією фізкультурно-спортивних споруд, а також з медичним, транспортним і т. п. обслуговуванням.

Ускладнення матеріально-технічної бази фізичної культури і спорту веде до збільшення обсягу робіт з надання матеріальних послуг і, отже, до зростання чисельності працівників різної кваліфікації, зайнятих в цьому процесі. При цьому, на відміну від галузей матеріального виробництва, у сфері фізичної культури і спорту підвищення рівня технічної озброєності призводить не до скорочення числа робочих місць, а, навпаки, до їх

збільшення за рахунок зростання чисельності працівників, зайнятих обслуговуванням і ремонтом сучасного спортивного обладнання тощо.

т р е т я г р у п а працівників (досить нова і досить специфічна для галузі) - це *спортсмени-професіонали*. Вони надають переважно видовищні послуги, пасивно споживані населенням.

Ринок праці в галузі «фізична культура і спорт» має і інші специфічні особливості:

переважна більшість працівників фізичної культури і спорту надають фізкультурно-спортивні та освітні послуги, тому що працюють в освітніх установах і закладах додаткової освіти (74,0%). У загальній чисельності зайнятих в галузі найбільша частка припадає на вчителів загальноосвітніх шкіл (36,2%), а також на тренерів спортивних шкіл та училищ олімпійського резерву (19,5%);

із загальної кількості працівників фізичної культури і спорту 57,7% мають вищу фізкультурну освіту, а 24,4% - середню фізкультурну освіту. Незважаючи на активну діяльність з підготовки кадрів для галузі з професійною освітою, частка працівників без фізкультурної освіти вельми істотна і в останні роки продовжує збільшуватися (особливо незадовільно справа йде серед фізкультурних працівників спортивних споруд, фізкультурних працівників за місцем проживання, інструкторів-методистів підприємств, установ, організацій і клубів, тренерів-викладачів і інструкторів-методистів дитячо-юнацьких клубів фізичної підготовки, працівників фізкультурно-оздоровчої спрямованості дитячих дошкільних установ, тренерів-викладачів та інструкторів-методистів спортивних клубів.

Слід звернути увагу і ще на одну специфічну особливість: на відміну від багатьох зарубіжних країн, в даний час для українського галузевого ринку праці нехарактерно залучення населення до діяльності у фізкультурно-спортивних організаціях на громадських засадах.

Для довідки: За даними французьких дослідників (Andreff W., Bourg J.-F., Halba B., Nys J.-F., 1995), в 90-х роках ХХ ст. в різних фізкультурно-спортивних організаціях на громадських засадах працювало: в Бельгії - близько 200 тис. чоловік (оцінка щорічної вартості праці становить 6 млрд. бельгійських франків); в Великобританії - 79 тис. чоловік (830 млн. фунтів стерлінгів); в Іспанії - близько 200 тис. чоловік (53 760 млн. песет) і т.д.

Державні кадрова політика в сфері фізичної культури і спорту.

Кадрове питання в сфері фізичної культури і спорту розглядається в векторі **Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року «Оптимізація кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту».**

Цей документ визначає напрям розвитку фізичної культури і спорту України на наступні вісім років та поділяється на три етапи:

Перший етап 2020-2022 – визначення власних шляхів та затвердження плану дій, удосконалення нормативно-правової бази.

Другий етап 2023-2024 – реалізація плану дій та впровадження інновацій у сфері фізичної культури і спорту.

Третій етап 2024-2028 – підвищення конкурентоздатності сфери фізичної культури і спорту України в світі.

Стратегія підготовлена на виконання Указу Президента України №837/2019 від 8 листопада 2019 року "Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави" відповідно до засад Олімпійської Хартії Міжнародного олімпійського комітету, Міжнародної хартії фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО, Європейської Спортивної Хартії, Національної стратегії "Рухова активність - здоровий спосіб життя - здорова нація".

Досягнення мети складної соціальної системи – фізичної культури і спорту – детерміновано рівнем кадрового забезпечення. Це комплекс дій, спрямованих на ефективний розвиток кадрового потенціалу шляхом: визначення кількості та якості необхідного персоналу (планування кадрових потреб); встановлення кваліфікаційних вимог до відповідних професій; здійснення підготовки необхідних фахівців та забезпечення їх безперервного професійного розвитку; проведення періодичного оцінювання (сертифікації) їх готовності до успішного виконання функціональних обов'язків; здійснення належного матеріального та морального заохочення працівників.

Впродовж останнього десятиріччя у системі кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту накопичено низку суперечностей між реальним станом справ та запитами суспільства і новими можливостями для їх задоволення. Усунення наявних протиріччя становитиме базис для зростання кількості персоналу, спроможного до успішного вирішення професійних завдань на основі використання наукових знань і передової практики роботи та з урахуванням нових викликів.

Передусім треба визначити, яка кількість персоналу, задіяна, і головне, має бути задіяна у вітчизняній сфері фізичної культури і спорту. Нині діюча статистика не дає об'єктивної відповіді на це питання. Існуюча практика збору інформації функціонує в Україні уже понад сорок років. Вона, на жаль, не відображає реального стану справ у державі, особливо у приватному та громадському секторах сфери. Відсутня методика розрахунку потреби відповідних кадрів. У Європейському Союзі на кожні 10 тис. осіб наявного

населення є 34 заняті в системі спорту. В Україні – орієнтовно 18 таких фахівців (відставання в 1,9 рази).

В Україні відзначаються значні резерви у визначенні кваліфікаційних вимог до професій з фізичної культури і спорту, відповідних професійних функцій та трудових дій для їх реалізації, а також компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності. Функціонуюча система атестації тренерів вимагає суттєвого реформування на основі дотримання принципів об'єктивності та незалежності оцінювання професійної підготовленості усіх працівників сфери фізичної культури і спорту. Фахова освіта також вимагає удосконалення в частині забезпечення належної спрямованості та якості освітнього процесу. Відсутні умови для впровадження індивідуальної траєкторії підвищення кваліфікації фахівців з фізичної культури і спорту.

Стратегічна ціль:

забезпечення вітчизняної сфери фізичної культури і спорту фахівцями належної кваліфікації, спроможних досягти візії та реалізувати місію цієї сфери у розвитку суспільства та держави загалом й конкретної особистості зокрема.

Завдання для досягнення цілей:

- обґрунтування інноваційної технології збору та аналізу статистичної інформації стосовно зайнятих фахівців у сфері фізичної культури і спорту;
- визначення нормативів кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту;
- здійснення комплексних заходів зі створення нових робочих місць у сфері фізичної культури і спорту;
- затвердження галузевої рамки кваліфікацій та професійних стандартів для сфери фізичної культури і спорту;
- впровадження у сферу фізичної культури і спорту системи періодичної сертифікації фахівців, сформованої з урахуванням вітчизняних особливостей та передового світового досвіду, а також із залученням громадськості, зокрема спортивних федерацій, та суб'єктів приватного сектору;
- прийняття сучасної концепції розвитку фахової освіти у сфері фізичної культури і спорту, де формальна освіта розглядатиметься як відправна, далі – входження фахівця в професію на основі

інформальної освіти, зокрема наставництва, потім – безперервний професійний розвиток шляхом неформальної освіти та самоосвіти;

- встановлення преференцій під час вступу для здобуття фахової передвищої та вищої освіти з фізичної культури і спорту вступникам, які займались в системі дитячо-юнацького спорту та мають необхідний рівень спеціальної підготовленості;
- підвищення престижності професій у сфері фізичної культури і спорту на ринку праці за рахунок удосконалення нормування та оплати праці, підвищення соціальних гарантій та закріплення інших переваг серед відповідної категорії працівників;
- віднесення питання кадрового забезпечення сфери фізичної культури і спорту до функціоналу відповідного центрального органу виконавчої влади та створення при ньому координаційної ради з цього питання.

Як і у всіх розділах Стратегії в розділі кадрового забезпечення розроблені **ключові показники ефективності** по 3-х періодах, вказані **ризики і очікуваний результат**.

Проект Плану відновлення України(питання, які стосуються сфери фізичної культури і спорту):

За попередньою інформацією у штатному режимі працюють 70% закладів фізичної культури і спорту, 25% – тимчасово призупинили свою діяльність. Частково пошкоджено 44 заклади, 14 повністю зруйновані.»(статистика на початок червня 2022)

Лише 35% спортсменів продовжують підготовку за місцем роботи закладів дитячо-юнацького та резервного спорту (162 тисячі осіб), ще майже 44 тисячі – за межами закладів, 28 тисяч спортсменів тренуються за кордоном. Понад 120 тисяч спортсменів втратили можливість займатися обраним видом спорту та не мають можливості тренуватись.

У закладах дитячо-юнацького та резервного спорту працюють 50% штатних тренерів-викладачів (6 тисяч осіб з 11,8): у штатному режимі 4,3 тисячі, з них за кордоном 221 особа; дистанційно – 3,5 тисячі тренерів-викладачів, 292 з яких за кордоном; у простої знаходиться чотири тисячі тренерів-викладачів, з них за кордоном 479 осіб.

55% спортивних споруд закладів дитячо-юнацького та резервного спорту знаходяться у задовільному стані (1450 споруд з 2532), 6 зруйновано повністю, 22 частково пошкоджено.

Відповідно до програми Президента України «25 спортивних об'єктів-магнітів» у 2021 році збудовані та введені в експлуатацію чотири об'єкти, (за кошти, розпорядником яких є Мінмолодьспорт), із них – один зруйнований (м. Маріуполь), один – знаходиться на окупованій території (м. Мелітополь). До кінця 2022 року повинні були отримати нові палаци спорту, спортивні комплекси та басейни сім міст України: Рівне, Умань, Хмельницький, Кривий Ріг, Тростянець, Нова Каховка, Тернопіль.

Проблема: Вимушена міграція працівників закладів фізичної культури і спорту, зокрема за кордон, та тимчасове працевлаштування за кращих умов.

Підціль 4. Відновлення кадрового потенціалу сфери фізичної культури і спорту:

червень 2022 року – кінець 2022 року

Укомплектування кадровим ресурсом закладів фізичної культури і спорту для відновлення роботи за наявних умов, враховуючи пріоритетність фізкультурно-оздоровчої діяльності, олімпійського і паролімпійського спорту;

січень 2023 року – грудень 2025 року

Забезпеченість навчально-тренувального процесу у закладах фізичної культури і спорту відповідним кадровим ресурсом, враховуючи пріоритетність фізкультурно-оздоровчої діяльності, олімпійського і паролімпійського спорту;

січень 2026 року – грудень 2032 року

Ефективна система забезпечення сфери фізичної культури і спорту фахівцями відповідної кваліфікації з мотивацією до результативної роботи, враховуючи пріоритетність фізкультурно-оздоровчої діяльності, олімпійського і паролімпійського спорту.

Ризики досягнення цілі:

Припинення діяльності закладів фізичної культури і спорту та тривале працевлаштування за місцем міграції, у тому числі поза фахом.

Вимірюваний показник досягнення цілі:

Кількість працівників, у тому числі тренерсько-викладацького складу, які працюють у закладах фізичної культури і спорту.

Загальний розмір потреби у фінансових ресурсах для досягнення цілі:

Потребує додаткових розрахунків.

Зв'язок цілі з іншими напрямками:

- освіта та наука
- соціальний захист
- повернення громадян із-за кордону
- діджиталізація
- державне управління
- юстиція.

Проблема: Низька інституційна спроможність та недостатнє кадрове забезпечення національної антидопінгової системи для функціонування в умовах війни.

Підціль 6. Розбудова інституційної спроможності та належне кадрове забезпечення національної антидопінгової системи для подальшого функціонування в умовах війни.

червень 2022 року – кінець 2022 року:

Налагодження безперебійної роботи Національного антидопінгового центру, який укомплектований необхідними фахівцями.

Створення окремої бюджетної установи - Національної лабораторії антидопінгового контролю (НЛАК).

Приведення національного законодавства з антидопінгової діяльності у спорті у відповідність з міжнародними стандартами;

січень 2023 року – грудень 2025 року:

Забезпечення сталості роботи Національного антидопінгового центру. Розробка і прийняття підзаконних актів відповідно до нового законодавства з питань боротьби з допінгом у спорті.

Забезпечення інституційної спроможності Національної лабораторії антидопінгового контролю (НЛАК), її матеріально-технічне і кадрове забезпечення;

січень 2026 року – грудень 2032 року:

Забезпечення сталості впровадження норм та стандартів з питань боротьби з допінгом у спорті відповідно до оновленого законодавства та міжнародних стандартів.

Забезпечення Національної лабораторії антидопінгового контролю (НЛАК) висококваліфікованим и фахівцями та оснащення необхідним обладнанням, необхідним для отримання акредитації ISO 17025 та ВАДА.

Підготовка та подання документів на отримання акредитацій ISO 17025 та ВАДА.

червень 2022 року – кінець 2022 року:

Ризики досягнення цілі:

Продовження воєнного стану та бойових дій та як наслідок зміна пріоритетів державної політики.

Вимірюваний показник досягнення цілі:

Прийнято Закони України «Про антидопінгову діяльність у спорті» та «Про внесення зміни до статті 52 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» щодо діяльності Національної лабораторії антидопінгового контролю» з врахованими рекомендаціями Всесвітнього антидопінгового агентства.

Створено Національну лабораторію антидопінгового контролю (НЛАК)

січень 2023 року – грудень 2025 року:

Ризики досягнення цілі:

Продовження воєнного стану та бойових дій та як наслідок зміна пріоритетів державної політики.

Відсутність фінансування або скорочення обсягів фінансування сфери.

Вимірюваний показник досягнення цілі:

Прийнято постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють питання діяльності Національного антидопінгового центру, Національної лабораторії антидопінгового контролю та їх наглядових рад.

Створено план розвитку Національну лабораторію антидопінгового контролю (НЛАК) та план здійснення закупівель.

Розроблено документ, що визначає нормативи оплати праці керівництва та співробітників лабораторії.

січень 2026 року – грудень 2032 року:

Ризики досягнення цілі:

Відсутність фінансування або скорочення обсягів фінансування сфери.
Невідповідність створеної лабораторії стандартам ВАДА.

Вимірюваний показник досягнення цілі:

Отримано документи, що підтверджують акредитацію ISO 17025 та ВАДА.

Загальний розмір потреби у фінансових ресурсах для досягнення цілі:

2022р. – 8 млн 400 тис.;

2023-2025р. – 222 млн 800 тис.;

2026-2035р. – 527 млн 520 тис.

Зв'язок цілі з іншими напрямками:

Охорона здоров'я.

Ціль 4. Відновлення та розвиток спортивної інфраструктури

Підціль 1. *Комплексне відновлення та розбудова спортивної інфраструктури, у тому числі баз олімпійської паралімпійської та дефлімпійської підготовки з урахуванням вимог щодо безбар'єрності та доступності осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.*

Підціль 2. *Реалізація програм Президента України «25 спортивних магнітів» та «Реконструкція 18 спортивних інтернатів та 100 ДЮСШ» з урахуванням вимог щодо безбар'єрності та доступності осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення до кожного окремого об'єкта.*

Ціль 5: Підвищення рівня української національної та громадянської ідентичності до 85%.

Проблема. *Недостатньо сформована українська національна та громадянська ідентичність, оборонна свідомість та інтеграція населення з тимчасово окупованих територій у післявоєнний час.*

Заплановано внесення актуальних змін в державні акти, що регламентують сферу фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, з визначенням термінів розробки і граничними датами набрання чинності.

Проте у «Пропозиціях щодо змін у напрямках і обсягах підготовки кадрів у воєнний та повоєнний період» у розділах, які і напряму і опосередковано стосуються сфери ФК і С, жодного слова про спеціалістів галузі не сказано:

2. «Реабілітація територій та населення від наслідків військової агресії». *Тут мова йде про широкий комплекс заходів з відновлювальних робіт з розмінування територій; вивезення та утилізацію зруйнованої зброї, трупів, їх ідентифікації та перезахоронення тощо; реабілітація різних типів постраждалого населення; робота з біженцями, з тими, хто повертається; психореабілітація інвалідів та ветеранів цієї війни та багато іншого:*

інженер з інвентаризації нерухомого майна, різні групи психологів та реабілітологів, інженер з профілактичних робіт, інженер/інструктор з піротехнічних, саперних та вибухових робіт, детектив, приватний детектив, графолог, майстер службової кінології, кінолог, рятувальник-кінолог, сапер (розмінування) тощо.

3. Сфера сервісу (соціальний сегмент). У першу чергу мова повинна йти про відновлювальні роботи системи соціального захисту, супроводження та реабілітації; створення наразі системи соціального захисту (якої не було з 2014 року) та працевлаштування переміщених осіб/біженців (механізмів, заходів, програми тощо); відновлення в постраждалих регіонах повноцінної діяльності закладів охорони здоров'я, перш за все, психологів та психотерапевтів, фізичних реабілітологів тощо:

андрагог, соціальний працівник, соціальний патолог, фахівець з урегулювання конфліктів та медіації у соціально-політичній сфері, кар'єрний радник, інструктор з трудової адаптації, інструктор з надання догоспітальної допомоги; терапевт мови і мовлення; консультант центру професійного розвитку; фахівець з питань молоді (молодіжний працівник); капелан (військовий капелан, капелан в охороні здоров'я, пенітенціарний капелан і т. ін.); поліграфолог, інженери та фахівці з протезування тощо.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (зі змінами)

Ст. 49: Кадрове забезпечення сфери фізичної культури і спорту

Держава забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів у сфері фізичної культури і спорту.

Право проводити фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність, фізкультурно-спортивну реабілітацію надається фахівцям, які мають спеціальну освіту та відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень.

Тренери та спортивні судді проходять обов'язкову атестацію в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту.

Атестація тренерів та спортивних суддів, фахівців з фізкультурно-спортивної реабілітації, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчих, фізкультурно-реабілітаційних та спортивних заходах для осіб з інвалідністю, проводиться Українським центром з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю, у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту.

{Частина друга статті 49 із змінами, внесеними згідно із Законом № 5460-VI від 16.10.2012 }

Тренерам та іншим фахівцям у сфері фізичної культури і спорту держава забезпечує:

- створення належних умов для праці, відпочинку, медичного обслуговування;
- підвищення кваліфікації один раз на п'ять років;
- правовий та соціальний захист;
- компенсації, встановлені законодавством про працю;
- призначення і виплату пенсій відповідно до закону;
- встановлення надбавок за спортивні звання в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, бере участь у ліцензуванні освітньої діяльності та акредитації освітніх програм закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка фахівців сфери фізичної культури і спорту, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

{Частина четверта статті 49 із змінами, внесеними згідно із Законами № 5460-VI від 16.10.2012 , № 910-IX від 17.09.2020 }

Держава сприяє розвитку волонтерського руху у сфері фізичної культури і спорту, де на добровільних засадах надається допомога щодо організації фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності, пропагування здорового способу життя, надання консультаційної допомоги.

{Частину шосту статті 49 виключено на підставі Закону № 3236-VI від 19.04.2011 }

Волонтери у сфері фізичної культури і спорту можуть забезпечуватися фізкультурно-спортивним обладнанням та спорядженням відповідними закладами фізичної культури і спорту та організаторами фізкультурно-оздоровчих або спортивних заходів.

Ефективна синергія зусиль всіх суб'єктів сфери, на основі новітніх ІТ-технологій, сучасної розгалуженої інфраструктури, прозорої діяльності, оновленої системи підготовки кадрів створює платформу для творення успішної, здорової нації, натхненної успіхами вітчизняних атлетів.